

Banasiewicz, Ewa

Czwarty sezon badań grodziska w Jurowie, pow. Tomaszów Lubelski, woj. lubelskie

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 165-170

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EWA BANASIEWICZ

CZWARTY SEZON BADAŃ GRODZISKA W JUROWIE, POW. TOMASZÓW LUBELSKI, WOJ. LUBELSKIE

Przeprowadzone w 1998 r. badania ratownicze na grodzisku w Jurowie gm. Jarczów, dzięki funduszom Generalnego Konsarwatora Zabytków, były czwartym sezonem prac na tym stanowisku. W 1984 r. stwierdzono relikty wałów o konstrukcji skrzyniowej oraz fosę w partii zachodniej (E. Banasiewicz 1985, 1990) Zamierzeniem konserwatorskim, ze względu na postępujące niszczenie obiektu było wyłączenie go z użytkowania rolniczego. Jednakże nie udało się osiągnąć zamierzonego celu. W związku z tym przystąpiono do dalszych badań sondażowych w 1996 r. w partii południowej obiektu. Wąskim wykopem rozpoznano zabudowę przywałową, z warstwy kulturowej zalegającej pod rumowiskiem polipy na głębokości 0,25-0,40 m pozyskano ogromną ilość zabytków kultury materialnej: naczynia, przedmioty żelazne – groty strzał, siekiere, nóż, półkosek, przedmioty kościane oraz zwęglone ziarno prosa i pszenicy. Odkrycia pozwoliły uściślić datowanie na XII-XIII wiek, chociaż w materiałach znajdują się przedmioty o starszym charakterze. Natrafiono także na jamy postępowe, jednakże trudno było je powiązać z konstrukcją wału lub zabudową przywałową (E. Banasiewicz 1997, s. 290, I. Kutyłowska 1997). W 1997 r. poprowadzono dalsze prace w południowej partii obiektu, już w szerszym zakresie – na powierzchni 1,5 ara, odsłonięto znaczną część pomieszczenia zabudowy przywałowej, która w części uległa zniszczeniu podczas kopania studni (obiekt nr 15/97) datowanej dendrochronologicznie na XIV wiek. Odkrycie dalszych jam postępowych wskazuje na istnienie obiektu być może współczesnego studni. W spągu wypełniska jednego ze słupów odkryto żelazny krój płóźny (E. Banasiewicz 1998, s. 174). Badania 1997 r. uzupełniono odwiertami, uzyskano przekroje (odwierty co 10 m a na wale i pod wałem co 5 m) obiektu po osi N-S i W-E (I. Kutyłowska 1997, s. 157). Prace te skłoniły do stwierdzenia o naturalnie obronnym charakterze obiektu od strony wschodniej i północnej, ze względu na nie stwierdzenie fosy w odwiertach. Natomiast wskazywały na istnienie zabudowy przywałowej na odcinkach wschodnim i północnym, który najbardziej uległ destrukcji.

W 1998 r. prace wykopaliskowe przeprowadzono na powierzchni 1,5 ara w południowej partii jurowskiej warowni, nawiązując do wykopów z 1997 r., objęły część obwałowań, zabudowę przywałową oraz jak się wydaje fragment bramy wjazdowej do grodu. Rozpoznano także wykopami sondażowymi o łącznej powierzchni 66 m² konstrukcję wału w północnej i wschodniej partii grodziska.

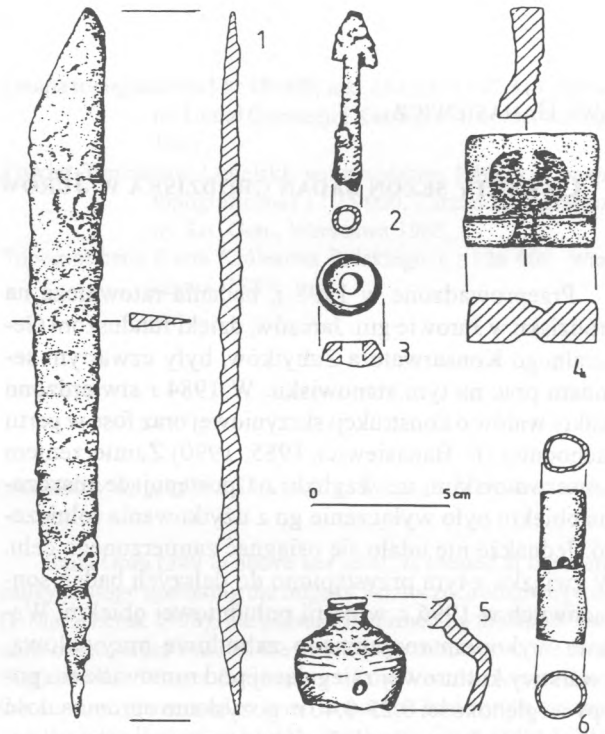
Na przebadanym obszarze wystąpiło 7 obiektów płaszczyznowych – skupisk kamieni, ceramiki – oraz 15 obiektów wkopanych – były to jamy po słupach – i studnia. Zakończono rozpoczętą w 1997 r. eksplorację studni nr 15/97. Jednym z najciekawszych obiektów odkrytych w bieżącym sezonie okazała się kolejna studnia – obiekt nr 37/98 odkryta tuż przy wale od strony wschodniej grodziska. W początkowym etapie eksploracji ukazała się jama, o wymiarach w części dostępnej 2,2 x 1,20 m, wypełnisko stanowiła brunatno – czarna rędzina. Na poziomie 8,6 m w stropie wypełniska ilasto – czarnej rędziny odsłonięto konstrukcję drewnianą w postaci cembrowiny o wymiarach 0,70 m x 0,80 m. W narożniku NE oraz SW zachowały się dębowe słupki, do nich dostawione były pionowo, dołem zaostrzone sosnowe dranice, górą umocowane poziomo ułożonymi kołkami (lekką nadpalonymi przy wschodniej stronie). Na poziomie dna studni (7,96 m) tj. 2 m poniżej powierzchni gruntu odkryto ułożone horyzontalnie fragmenty najprawdopodobniej pozostałych narożnych słupków. Po wykopaniu studni przestrzeń między dranicami a marglistym calcem zasypano a od strony zachodniej ułożono dużych rozmiarów kamień wapienny. Datowanie obiektu jest możliwe jedynie w oparciu o analizy dendrochronologiczne – dwie pobrane próby wskazują na XII wiek (po roku 1169 lub po 1180). Analogiczny obiekt odkryty we wcześniej wykonanym wkopie, którego cembrowinę tworzyły pionowo wbite dranice odkryty został we Wrocławiu, przy ul. Kacerska Góra 16 (datowany dendrochronologicznie na 1222 rok) podobnie jak studnia odkryta też przy ul. Kacerska Góra, gdzie cztery narożne słupy klinowały cembrowinę składające się z pionowo wbitych dranic (C. Buśko 1996, s. 96). Najlicniejszą grupę zabytków stanowi ceramika naczyniowa. Wydo- byto w całości lub udało się zrekonstruować 7 naczyń, z kolejnych co najmniej 15 naczyń pozyskano znaczne partie wylewów i den, oraz fragment pokrywki w postaci gwizdka (ryc. 1: 5) bogato zdobionego. Nawiązują one w większości do typu naczyń licznie występujących na tym stanowisku, które można zaliczyć do IV typu A. Żakiego (1974, s. 184). Typ jaki reprezentują naczynia (ryc. 2: 2; 3: 1, 4, 5, 9, 10) występuje najliczniej w Małopolsce od XII do połowy XIII wieku. Posiadają one na zewnątrz wywinięte brzegi często profilowane za pomocą szablonu. Odkryto także fragment naczynia z cylindryczną szyjką typu VIII wg A. Żakiego oraz wylew flaszki z kryzą (ryc. 3: 2). Zdobienie naczyń sprowadza się głównie do poziomych żłobków na brzuścu i w okolicach naj-

większej wydętości z rzadka pojawia się pojedynczy ornament linii falistej. Naczynia są wykonane z gliny żelazistej o drobnej domieszce piasku i silnie obtaczane.

Odkryto kilkadziesiąt zabytków żelaznych. Na uwagę zasługują groty strzał, odkryto 5 egzemplarzy, reprezentują one dwa typy wg A. Żakiego: I – z tuleją i zadziarami (ryc. 1: 2) oraz II – z tulejką i lancetowatym liściem. Groty typu I należą do najliczniej spotykanych w Małopolsce we wczesnym średniowieczu a nawet później (A. Nadolski 1954, s. 64). Natomiast groty typu II należą raczej do rzadkości na tych terenach (A. Żaki 1974, s. 276). Znalaziono je dotychczas na grodzisku w Czermnie (J. Chrzanowska 1982) oraz jeden w Jurowie w poprzednim sezonie badawczym. Odkryty w skupisku kamieni nóż żelazny o długości 26 cm, należy chyba uznać ze względu na jego długość za nóż bojowy (ryc. 1: 1). Inne zabytki żelazne reprezentują skoble, kłamry, gwoździe, obręcz wiadra, fragment sierpa oraz najprawdopodobniej surowiec żelazny do przerobu kowalskiego w postaci trzech żelaznych klocków (ryc. 3: 1, 3, 4). Zabytki analogiczne wystąpiły w Czermnie na grodzisku w poziomach I i II tj. datowanych od poł. XI do XIII wieku, (J. Chrzanowska 1982), oraz w Drohiczyńce na poziomie XII-XIII-wiecznym (K. Musianowicz 1969, s. 175).

Za wyjątkowe znalezisko należy uznać żelazny grot włóczni (ryc. 4), wyorany przez rolnika w okolicach południowo-zachodniej części wykopu 12/98. Ze względu na wyjątkowo duże rozmiary – długość 57 cm, szerokość liścia 6 cm i wagę 1495 g, zabytek ten z trudem poddaje się zaklasyfikowaniu do istniejących typologii. Wydaje się prawdopodobna jego „wschodnia” proveniencja (opinia prof. L. Kajzera z UŁ) i uznanie za rohatynę – broń myśliwską lub paradną piechoty datowaną w materiałach wschodnich na XIV/XV wiek. Analogiczny egzemplarz nieco mniej okazały odkryto na gródku stożkowatym w Gruszczycach koło Błaszczuk, gdzie datowany jest na XV wiek (inf. T. Horbacz).

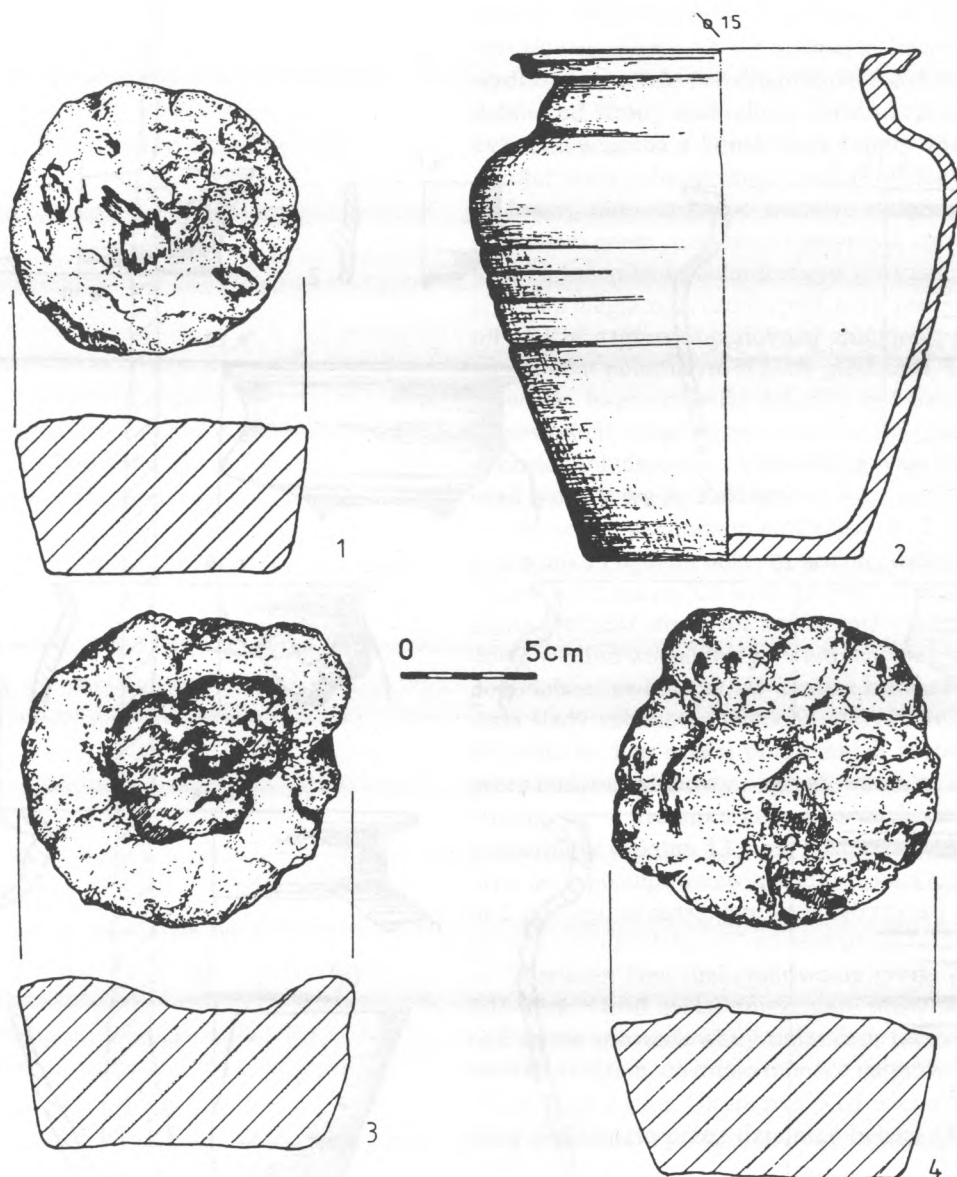
Odkryto przedmioty kamienne: osełkę i przęślik z różowego łupku (ryc. 1: 4) – częste znaleziska na stanowiskach wczesnośredniowiecznych oraz wyjątkowo rzadkie znalezisko – kamienną formę odlewniczą (ryc. 1: 2). Kamiennie formy do odlewania ozdobnych zawieszek półksiężycowatych zwanych lunulami znane są dotychczas jedynie z kompleksu osadniczego w Bernasziwce datowana jest na V wiek (I. S. Vinokur 1997, s. 56), grodziska w Damicach, gdzie datowana jest na X-XI wiek oraz ze Wzgórza Tumskiego w Płocku – datowana w okresie od 2 poł. X wieku po XII wiek (S. Małachowska 1998, s. 52). Wczesnośredniowieczne ozdoby tego typu wykonane metodą odlewania występują na obszarze Polski w przedziale chronologicznym od 2 poł. IX-XIII w., lecz większość egzemplarzy jest datowana na XI-XIII wiek. Połowa egzemplarzy pochodzi ze stanowisk podlaskich, które zawierają materiał wykazujący znaczne wpływy ruskie (S. Małachowska 1998, s. 91).

Ryc. 1. Jurów, stan.1, woj. zamojskie. Zabytki z wykopów 12/98 i 13/98 (południowa partia grodziska): 1, 5 – żelazo; 2, 4 – kamień; 3 – kość; 6 – glina.

W Jurowie odkryto także przedmiot kościany z trzema równoległymi otworami (ryc. 1: 6), podobny do znalezionego wcześniej (E. Banasiewicz 1997, s. 296). Znajduje on analogie w zabytkach z grodziska w Bródnie, Sandomierza, na Ostrowie Lednickim różnią się ilością równoległe umiejscowionych otworków, datowanych na XI wiek (K. Musianowicz 1956, s. 70-71). Podobny przedmiot odkryty na Wołyniu w Dorohobużu datowany jest szeroko na X-XIII wiek (B. A. Pryščepa, Ju. M. Nikolčenko 1996, s. 183, ryc. 49, 2). W literaturze polskiej tego typu przedmioty określa się jako gwizdki (K. Musianowicz 1956, s. 71), natomiast ukraińscy badacze określają go jako przyrząd do przeciągania nitki przy tkaniu.

Podsumowując dotychczasowe badania, stwierdzono, że grodzisko zlokalizowane na niskim cyplu wcinającym się w podmokłą dolinę Szyszły, było prawie idealnie koliste o zewnętrznych średnicach obwałowań po osi W-E 112 m i 110 m po osi N-S. Naturalne warunki obronne wzmocniono podcinając teren grodziska fosą od strony zachodniej, południowej oraz północnej. Fosa od strony północnej została uchwycona na odcinku 1,20 m w wykopie 14/98. Najpełniej rozpoznano fosę w części zachodniej, była płytka – głębokości 1,30 m i szeroka na 20 m (badania 1984 r.). Głównym elementem obronnym grodu był wał o konstrukcji skrzyniowej umocnionej (a nie wypełnionej jak sądzono dotychczas) w dol-

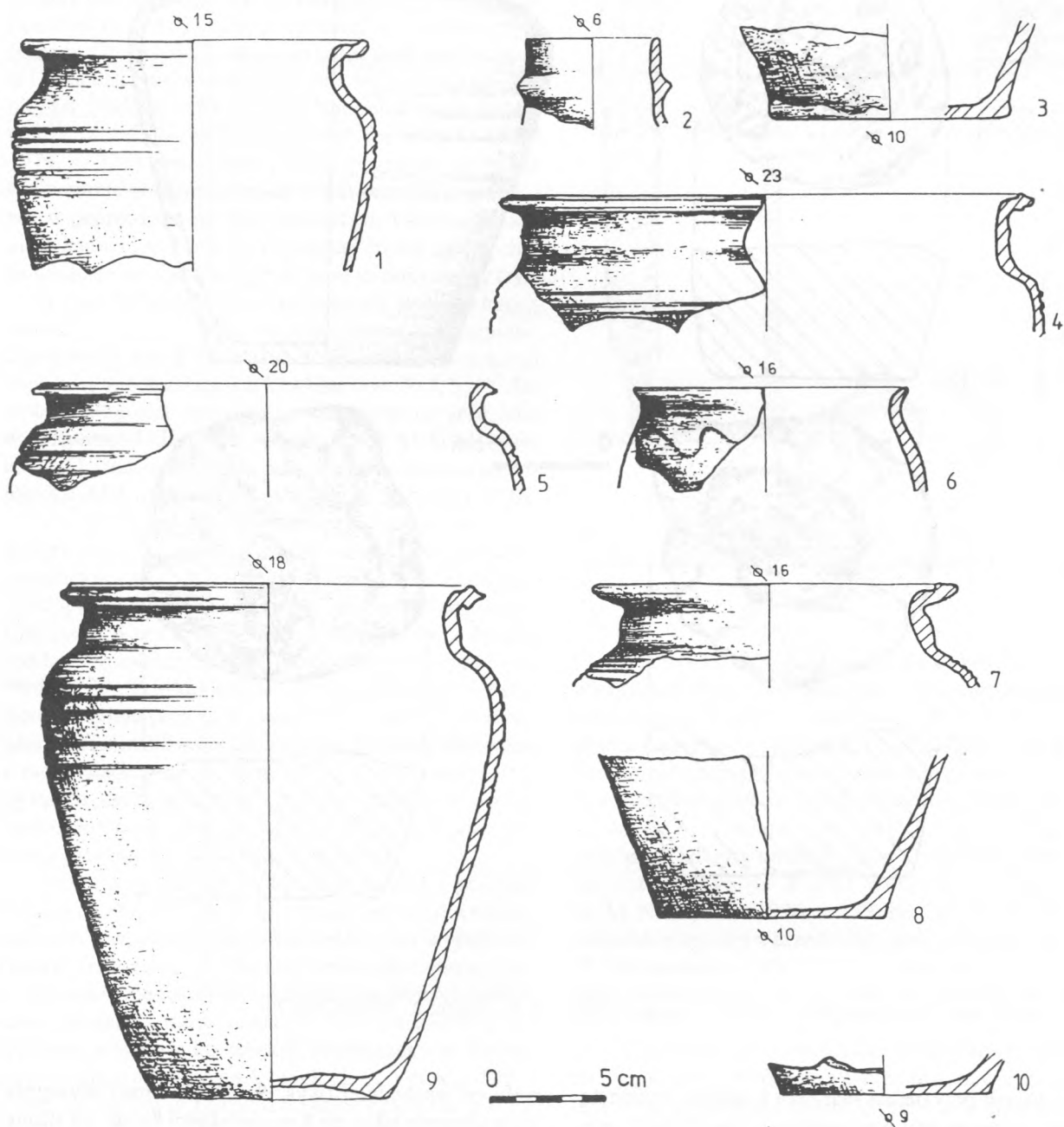

Ryc. 2. Jurów, stan. 1, woj. zamojskie. Zabytki z wykopu 12/98: 1, 3, 4 - żelazo; 2 - naczynie nr 22.

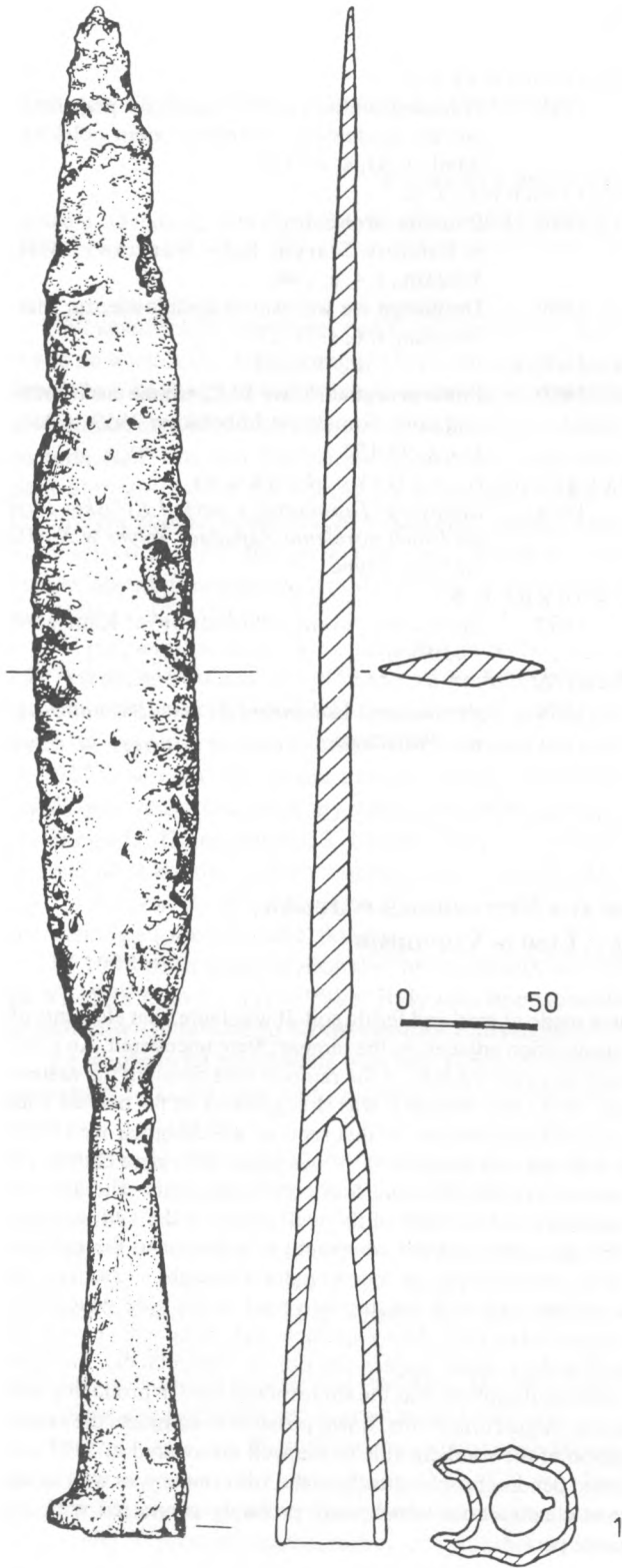
nych partiach przyziemia marglem i rędziną wydobytą podczas kopania fosy a wypełniony nawiezionym lessem, który ręcznie ubijano.

Podstawowym budulcem obwałowań były drewniane bale użyte do konstrukcji skrzyń. Jak wykazały ekspertyzy, było to głównie drewno dębowe, ale i sosnowe. Szerokość wału od północy sięgała 10 m (wyk. 14/98), złożyły się na nią dwie 4 m szerokości skrzynie; od strony zewnętrznej wał skrzyniowy podsypano na szerokości 2 m rędziną przemieszaną z marglem. W konstrukcji

wału od wschodniej (wyk. 9, 10/98) strony wystąpiły dwie skrzynie także po 4 m szerokości każda, od strony zewnętrznej podsypane także rędziną przemieszaną z marglem, ale na szerokości ok. 3,5 m, zatem podstawa wschodniego wału sięgała 11,5 m. Pojedynczy ciąg skrzyń od strony południowej stwierdzono już podczas badań w 1996 i 1997 r., prace 1998 roku potwierdziły to rozpoznanie. Skrzynia na południowej części wału grodziska miała szerokość 3 m, podsypano wał na odcinku 1 m (wykop 6, 7/96).

Ryc. 3. Jurów, stan.1, woj.zamojskie. Zabytki z wykopu 12/98 i 13/98.

Ryc. 4. Jurów, stan. 1, woj. zamojskie. Grot włóczni z powierzchni, dar Czesławy Zielińskiej.

W 1998 roku ustalono, że odsłonięte w ubiegłym sezonie zabudowanie nr 1 tuż przy południowej części obwałowań sięgało ok. 0,5 m dalej ku zachodowi, zatem wzdłuż wału miało ono długość ok. 5-5,5 m. Prawdopodobnie od strony zachodniej konstrukcja zabudowania była przewiązana z konstrukcją bramy wjazdowej (?). Wzdłuż wału południowego oraz na odsłoniętym odcinku bramy zarejestrowano warstwę związaną z funkcjonowaniem grodu, częściowo przykrytą zgruzowaną polepą i kamieniami pochodzącymi z wyższej kondygnacji, która uległa zniszczeniu podczas pożaru. Prace ujawniły także najprawdopodobniej zabudowę przywałową na odcinku północnym wałów grodziska. Odkryto tam niewielki fragment belki dębowej być może związanej z konstrukcją zabudowania przewiązaną analogicznie jak w części południowej z konstrukcją wału oraz kilka naczyń typu IV wg A. Żakiego.

W części wschodniej natomiast ok. 2 m od skrzyni w kierunku majdanu odkryto studnię, datowaną dendrochronologicznie na XII wiek (po roku 1169 lub po 1180). Sama obecność studni nie koniecznie wskazuje na zabudowę wzdłuż wschodniego wału, chociaż jest to prawdopodobne, zwłaszcza, że analiza odwiertów wskazywała ślady zabudowy. Poziom odkrycia reliktyw zabudowania nr 1 w części południowej został naruszony przez budynek słupowy – zabudowanie nr 2, który kontynuuje się w kierunku północno-wschodnim (odkryto w profilu N wykopu 13 jamę posłupową nr 21). Odsłonięte jamy posłupowe związane są z obiektem słupowym nr 2 lub jego urządzeniem wewnętrznym i zdecydowanie nie można ich łączyć z konstrukcją wału.

Pierwsza faza funkcjonowania grodu przypada na XII wiek. Gród został zniszczony przez wielki pożar, być może spowodowany najazdem tatarskim lub innym konfliktem, co miało miejsce najprawdopodobniej w poł. XIII wieku. Około poł. XIII wieku tereny te zostały wchłonięte przez dzielnicę bełską (A. Janeczek, 1993, s. 23).

Budynek słupowy jest dowodem użytkowania majdanu grodziska po pożarze, jednakże datowanie dendrochronologiczne studni – obiektu nr 15/97 na XIV wiek potwierdzają jedynie znaleziska z powierzchni bądź warstwy ornej: grot i ostroga (obydwa zabytki pochodzą z darowizn mieszkańców wsi). Trudno zatem odnieść się do źródeł pośrednio tylko wskazujących na możliwość istnienia w Jurowie późnośredniowiecznej warowni.

LITERATURA

- Banasiewicz E.
 1995 Jurów gm. Jarczów, woj.zamojskie, Inf. Arch.1994, s.127.
 1990 *Grodziska i zamczyska Zamojszczyzny*, Zamość.
 1997 Materiały z badań sondażowych grodziska wczesnośredniowiecznego w Jurowie woj. zamojskie, APŚ, t. 2, s. 290-297.
 1998 Badania wykopaliskowe na grodzisku w Jurowie woj.zamojskie, APŚ, t.3, s. 171-174.
- Buśko C.
 1996 Urządzenia wodno-kanalizacyjne w średniowiecznych miastach śląskich. „Archeologia Historica Polona”, t. 3, s. 93-113.
- Chrzanowska J.
 1982 *Wczesnośredniowieczne grodzisko we wsi Czermino, woj. zamojskie-opracowanie materiałów z wykopów NE C, NE A* (mps mgr UMCS Lublin).
- Janeček A.
 1993 *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego*, Warszawa.
- Kutyłowska I.
 1997 Wyniki badań sondażowych grodziska w Jurowie, APŚ, t. 2, s.157-158.
- Małachowska S.
 1998 Wczesnośredniowieczne zawieszki półksiężycowate znalezione na terenie ziem polskich, APol., t. 43, s. 37-123.
- Musianowicz K.
 1956 Badania archeologiczne grodziska i osady w Bródnie Starym koło Warszawy, Mat. Wczesn., t. 4, s. 7-96.
 1969 Drohiczyn we wczesnym średniowieczu, Mat. Wczesn., t. 6, s. 7-237.
- Nadolski A.
 1959 Prace wykopaliskowe w Czermnie nad Huczwą, pow. Tomaszów Lubelski w 1959, APol., t. 4, s. 93-103.
- Pryščepa B. A., Nikolčenko Ju. M.
 1996 *Litopysnyj Dorohobuż v period Kyivškoj Rusi do istorii naselenja Zapadnoj Vołyni w X-XIII stolittja*, Rivne.
- Vynokur I. S.
 1997 *Slov'janški juveliry Podnistrov'ja*, Kam'janeć Podilśkyj.
- Żaki A.
 1974 *Archeologia Małopolski Wczesnośredniowiecznej*, Warszawa.

EWA BANASIEWICZ

**THE FOURTH SEASON OF EXCAVATIONS AT A STRONGHOLD IN JURÓW,
TOMASZÓW LUBELSKI DISTRICT, LUBLIN VOIVODSHIP**

The excavations in 1998 covered the area of 150 sq. m in the southern part of the stronghold including part of the ramparts, the constructions adjacent to the ramparts, and, as it appears, the entry gate. Additionally, trial trenches of a total area of 66 sq. m were set up in order to investigate the northern and eastern part of the stronghold.

On the basis of the examination so far, it may be ascertained that the stronghold, originally located on a low headland cutting into the river Szyszła, was almost circular in shape - 112 m in diameter along the W-E axis and 110 m along the N-S axis. The moat was dug on the western, southern and, as established this year, on the northern side. The rampart in the form of a box construction constituted the main defence system of the stronghold. The rampart was strengthened (not filled in, as it was assumed so far) in its lower parts with loess or marl and fertile soil. Wooden logs, mostly oak or pine, constituted the primary building material. The width of the rampart in the northern part reached 10 m and was formed by two boxes which were 4 m in width and a 2 m wide strengthening

area made of marl and fertile soil. It was there, that elements of construction adjacent to the rampart were uncovered. An identical box construction of the rampart was found in the eastern part of the site, though it was strengthened on the outside with a 3,5 m broad mound. In that section, a rectangular well (0,70 x 0,80 m) was uncovered. It was made with pine battens set one next to the other and four corner oak posts. The dendrochronological analysis of the well points to the 12th century. The excavation of the constructions adjacent to the rampart in the southern part of the stronghold brought a discovery of a western part of a construction next to the gate which was uncovered in 1997. Many artefacts were obtained: vessels, arrowheads, a knife, staples and others. Undoubtedly, the most precious discovery was the stone mould used in producing crescent-shaped ornaments. It was possible to complete the exploration of the southern side of the well discovered in 1997 and dated dendrochronologically to the 14th century, as well as the post constructions which were probably connected with the same period.